

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-92>

УДК 330.34

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ РИНКІВ З ПОЗИЦІЇ АДВОКАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ СПОЖИВАЧІВ

STRATEGIC DEVELOPMENT VECTORS OF DIGITAL MARKETS FROM THE STANDPOINT OF ADVOCATING CONSUMER INTERESTS

Смерічевський Сергій Францович

доктор економічних наук, професор кафедри,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2102-1524>

Поканевич Юрій Вікторович

кандидат економічних наук, доцент кафедри,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6360-7190>

Smerichevskiy Serhii, Pokanievych Yurii
National Aviation University

У статті проаналізовано стратегічні вектори розвитку цифрових ринків з позиції адвокації інтересів споживачів. Визначено основні тренди, що впливають на трансформацію цифрових ринків. Проаналізовано тенденції зміни основних показників діяльності Антимонопольного комітету України. Визначено, що адвокатування економічної конкуренції націлене на досягнення позитивних аспектів у конкуренції. Проаналізовано основні підходи до визначення сутності поняття «адвокація у конкуренції». Обґрунтовано систему стратегічних заходів в контексті реалізації адвокації у конкуренції в Україні в умовах розвитку цифрових ринків. Визначено стратегічні вектори розвитку цифрових ринків з позиції адвокації інтересів споживачів в умовах інтелектуалізації та цифровізації. Обґрунтовано, що адвокація є важливою ініціативою для забезпечення позитивних наслідків у конкурентному середовищі. Посилення співпраці між державою, бізнесом та науково-технічними установами сприятиме збалансованому розвитку цифрових платформ і підтримці їхнього позитивного впливу на економіку країн світу.

Ключові слова: цифрові ринки, інтелектуалізація, цифровізація, адвокація у конкуренції, цифрові платформи.

The development of digital markets is a relentless process that opens up new opportunities for businesses and consumers. The article analyzes the strategic vectors of development of digital markets from the standpoint of advocacy of consumer interests. The main trends influencing the transformation of digital markets have been identified, in particular: digitalization, automation, globalization of technologies, greening, network society, demographic changes. The tendencies of change of the main indicators of activity of the Antimonopoly Committee of Ukraine are analyzed. It is determined that advocacy of economic competition is aimed at achieving positive aspects in competition. The main approaches to determining the essence of the concept of "advocacy of competition" are analyzed. The system of strategic measures in the context of the implementation of the advocacy of competition in Ukraine in the context of the development of digital markets has been substantiated. Strategic vectors of development of digital markets from the standpoint of advocacy of consumer interests in the context of intellectualization and digitalization have been determined. It is substantiated that the advocacy of competition is an important initiative to ensure positive consequences in the competitive environment. Strengthening cooperation between the state, business and scientific and technical institutions will contribute to the balanced development of digital platforms and support their positive impact on the economies of the world. It is important to stimulate innovation and develop an effective mechanism for resolving problematic situations on digital platforms, which will ensure fair and effective protection of consumer rights. The digital transformation of Ukraine in the context of modern competitive and security challenges and its approaches to rapprochement with the EU in the field of digital development have become important factors for increasing the country's competitiveness in the global technology market and ensuring sustainable development in the dynamic economic environment.

Keywords: digital markets, intellectualization, digitalization, advocacy of competition, digital platforms.

Постановка проблеми. Цифрові технології надзвичайно змінили сучасний світ, привносячи інновації та переваги в усі сфери життя. Цифрові ринки, електронна комерція, цифрові платформи, онлайн-сервіси, стали ключовими драйверами глобального економічного росту та розвитку. Інтелектуалізація, інноваційні тенденції та швидкий темп цифрової трансформації ставлять перед нашим суспільством важливі завдання – забезпечити збалансований та справедливий розвиток цифрових ринків, зокрема з позиції захисту інтересів споживачів. Економіка нового типу, інтелектуалізація, цифровізація вимагають пошуку нових та використання адаптованих методів впливу. Особливо для країн, що перебувають у процесі трансформації, важливо забезпечити баланс між контрольними заходами і превентивними. В даному контексті, адвокація в конкуренції виступає одним із ключових інструментів, який допоможе ефективно вирішувати проблеми, пов'язані з інформаційною асиметрією на ринку, що дозволить створити здорову конкурентну атмосферу, підтримувати функціонування конкурентного середовища, сприятиме розвитку інновацій та зниженню негативних впливів на споживачів через діяльність органів державної влади. Все вище сказане в своїй сукупності актуалізує означену проблематику дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегічний розвиток цифрових ринків вимагає використання адаптованих методів впливу, зокрема адвокції в умовах конкурен-

ції. Означена проблематика знаходить своє відображення у працях таких науковців як Ковтун В. [3], Масько А. [7], Михальчишин Н. [8] та інших. Стан та перспектив цифрового розвитку досліджували Єфремова К., Кохан В., Кужда Т. [5], Литовченко І. [6], Луциків І., Шматков Д. та інші. Проте динамічність економічного середовища, сучасні темпи інтелектуалізації та цифровізації зумовлюють необхідність подальших досліджень означеної проблематики.

Метою статті є аналіз стратегічних векторів розвитку цифрових ринків з позиції адвокції інтересів споживачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток цифрових ринків є однією з ключових тенденцій в сучасному світі. Це явище охоплює широкий спектр галузей, включаючи електронну комерцію, соціальні медіа, хмарні технології, інтернет речей, штучний інтелект, блокчейн та інші цифрові інновації. Можна виділити ряд сучасних трендів, що змінюють підходи до бізнесу і створюють нові можливості для компаній, які готові адаптуватися до цих змін і впроваджувати інновації в свою діяльність (рис. 1).

Одним із основних факторів, що сприяє розвитку цифрових ринків, є швидке поширення Інтернету (рис. 2) та зростання числа користувачів смартфонів. Завдяки широкому доступу до мережі Інтернет, компанії мають змогу розширювати аудиторію і представляти свої товари та послуги в онлайн-просторі. Підприємства активно впроваджують цифрові

Рис. 1. Основні тренди, що впливають на трансформацію цифрових ринків

Джерело: розроблено автором за даними [1; 6; 10]

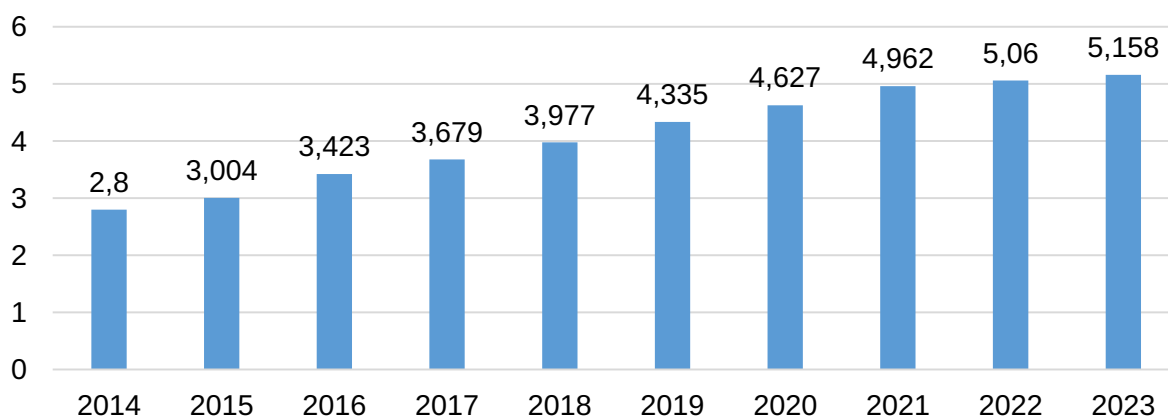

Рис. 2. Динаміка зміни кількості Інтернет-користувачів, млрд

Джерело: розроблено автором за даними [11]

технології для оптимізації своїх бізнес-процесів, забезпечення ефективнішої комунікації з клієнтами та партнерами, а також для аналізу даних з метою прийняття більш обґрунтованих рішень.

Питання використання нових цифрових технологій та проблематика інтеграції у цифровій сфері ще більше актуалізуються в умовах євроінтеграції. Діяльність цифрових платформ є невід’ємною складовою сучасного економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країн у світі. Цифрові платформи створюють онлайн простір, де здійснюється обмін інформацією, послугами, товарами та іншими ресурсами між учасниками ринків, такими як виробники, постачальники, розробники, партнери, користувачі, клієнти та інші зацікавлені сторони. Цифрові платформи формують окремі цифрові ринки, кожним із яких пропонуються доступні і ефективні способи надання і отримання інноваційних послуг, а також просування товарів і продуктів. Завдяки сучасним технологіям, ці платформи здатні швидко та легко охоплювати широке коло споживачів, а в свою чергу, споживачі з легкістю можуть знаходити необхідні ресурси, які задовольняють їхні потреби. Новітні цифрові технології, такі як штучний інтелект, аналітика даних, блокчейн, Інтернет речей і хмарні обчислення, дозволяють платформам стати більш ефективними, безпечними та інноваційними. Застосування цих технологій покращує взаємодію між учасниками, сприяє оптимізації процесів та забезпечує збільшення продуктивності. Популярність цифрових платформ також сприяє зростанню глобального співробітництва та інтернаціоналізації бізнесу, оскільки компанії можуть легко діяти на міжнародних ринках, знахо-

дячи партнерів та клієнтів з усього світу [4]. Проте, разом із зростанням значущості цифрових платформ, виникають також виклики, пов’язані з недобросовісною конкуренцією та питаннями щодо регулювання цього сегмента економіки. Країни повинні знаходити баланс між сприянням інноваціям та забезпеченням безпеки інтелектуальних прав на цифрову продукцію. Виклики недобросовісної конкуренції характеризуються порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції. Виходячи із даних річних звітів Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ), спостерігається зростаючий економічний ефект на фоні зменшення кількості припинених порушень (рис. 3).

Структура виявлених порушень за галузями у 2022 році (рис. 4) свідчить про зростання випадків порушень, пов’язаних з цифровими технологіями та електронною комерцією. Зростання цифрової складової може бути пов’язано з рядом факторів, таких як швидкий технологічний прогрес, збільшення кількості інтернет-користувачів, зростання попиту на цифрові товари та послуги – в даному контексті важливою є ефективна державна політика у сфері цифрової трансформації.

Виходячи із вище викладеного, для забезпечення стійкого розвитку цифрової економіки і відповідної конкурентної атмосфери на ринку важливо забезпечувати ефективну адвокацію в умовах економічної конкуренції, сприяти розвитку інновацій та підтримці малого та середнього бізнесу в цифровому секторі. Такий підхід допоможе стимулювати динамічний розвиток цифрових ринків та забезпечити ефективне використання цифрових технологій для підвищення конкурентоспроможності країни.

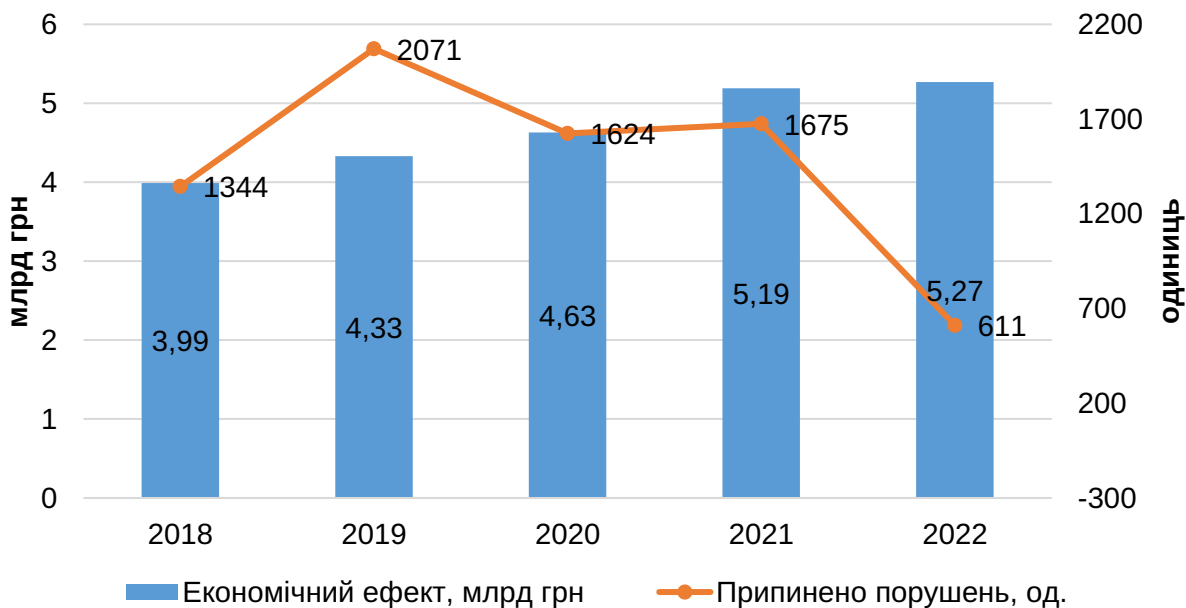

Рис. 3. Тенденції зміни основних показників діяльності Антимонопольного комітету України за 2018–2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [2]

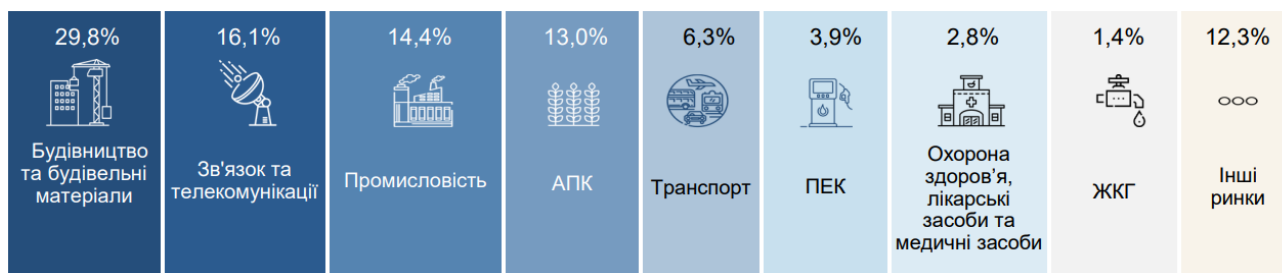

Рис. 4. Структура виявлених порушень за галузями у 2022 році, %

Джерело: [2]

Адвокація в умовах економічної конкуренції націлена на досягнення позитивних аспектів у конкуренції. Тому, зважаючи на динамічність розвитку економічного середовища, в Україні адвокація в умовах конкуренції важлива для належного функціонування економіки в цілому, і, виходячи із сучасних інноваційно-цифровізаційних тенденцій, особлива актуальна для цифрових ринків.

В. Ю. Ковтун визначає адвокатування конкуренції як «систему превентивних заходів антимонопольних органів, вжиття яких відбувається окремо та у взаємодії з бізнес-асоціаціями та іншими органами влади задля досягнення ефективного конкурентного середовища у державі» [3, с. 130]. Н. Л. Михальчишин зазначає, що «будучи одним із видів діяльності державних органів, адвокатування конкуренції безпосередньо пов'язане із формуванням середовища, що сприяє появі та існуванню

конкуренції, а додатковим інструментом, що варто використовувати в адвокатуванні може виступати мотиваційна складова, що відображає позитивні наслідки конкуренції для споживачів, бізнес-структур і органів влади як учасників ринкових відносин» [8, с. 29]. А. М. Масько зазначає, що «адвокатування конкуренції повинно відбуватись не тільки силами суб'єктів конкурентної політики, а охоплювати інші державні інституції, експертну спільноту, громадськість, ринкових учасників, що є передумовою підвищення ефективності адвокатування, формування конкурентної культури як імперативу стимулювання розвитку економічної конкуренції» [7, с. 14].

Інтелектуалізація та цифровізація є двома ключовими процесами, які відіграють важливу роль у сучасному суспільстві, впливаючи на розвиток цифрових ринків та інтереси споживачів. Стратегічні вектори розвитку цифрових

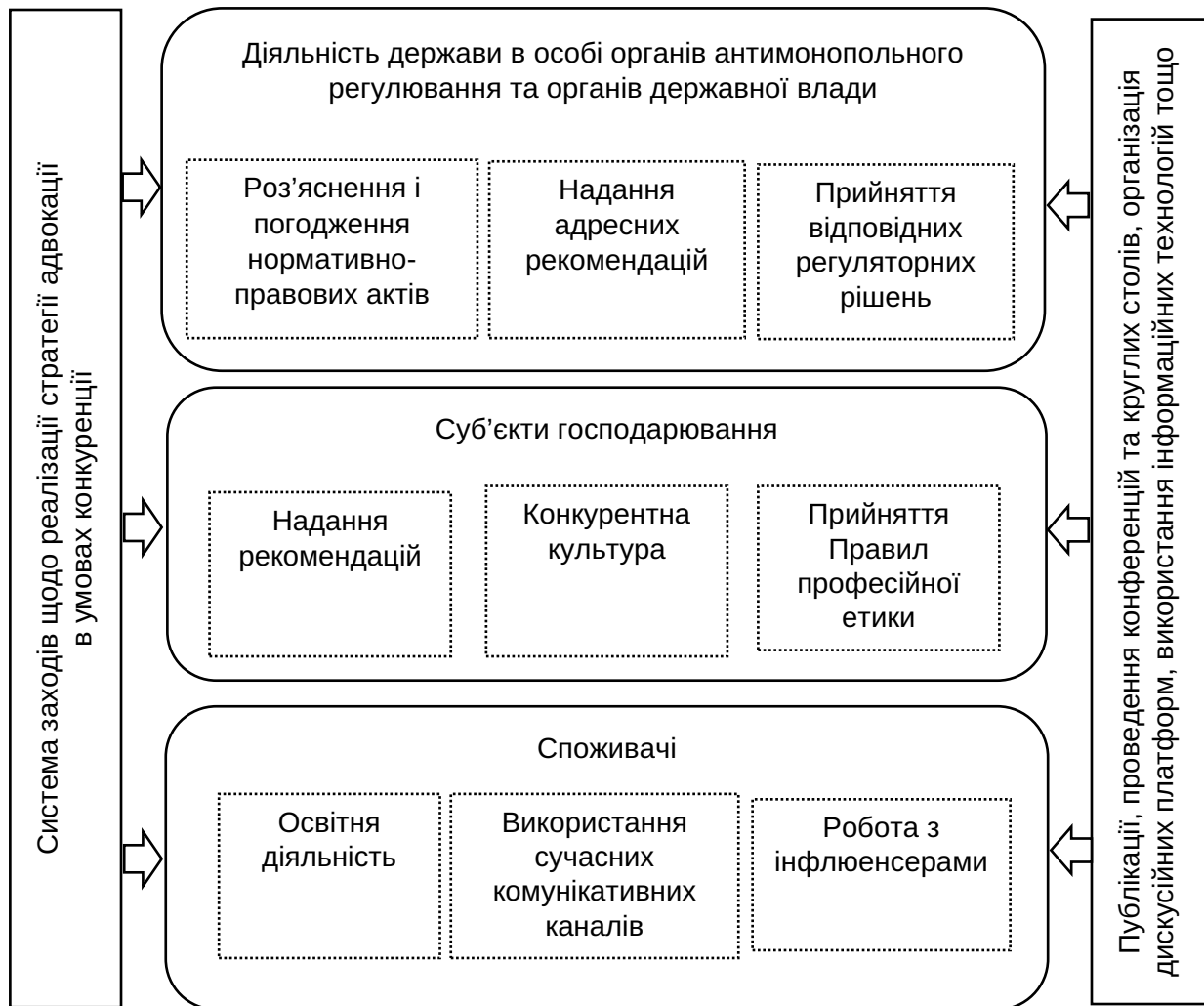

Рис. 5. Система стратегічних заходів в контексті реалізації адвокації конкуренції в Україні в умовах розвитку цифрових ринків

Джерело: розроблено автором за даними [3; 7]

ринків з позиції адвокації інтересів споживачів у контексті цих процесів мають на меті захист прав та забезпечення вигод для користувачів в умовах зростаючої економічної конкуренції та цифрової економіки (рис. 6). Забезпечення цифрової грамотності серед споживачів є також важливим аспектом адвокатування. Освіта та навчання користувачів елементам цифрових технологій допоможе їм усвідомити свої права та можливості на цифрових ринках і забезпечить більш свідоме використання цифрових продуктів та послуг.

Повномасштабне вторгнення зумовило посилення співпраці України з Європейським Союзом в цифровій сфері, зокрема у напрямку формування Єдиного цифрового ринку з ЄС. Для України, умови війни стали додатковим каталізатором для активізації процесу наближення її цифрового сектора до європейського стандарту. Європейський

Союз є важливим партнером в реалізації цифрових реформ та розвитку інформаційного суспільства в Україні. В процесі цифрової трансформації, важливим пріоритетом стало зближення з європейськими цифровими нормами, стандартами та регуляторною політикою [5, с. 150]. Формування єдиного цифрового ринку з ЄС є важливою метою для України, оскільки це дозволить забезпечити більші можливості для українських компаній у доступі до європейського ринку та сприятиме залученню іноземних інвестицій у цифровий сектор країни.

Розробка Планів «Відновлення України» (ініціатива «Ukraine Recovery Plan») та «Відновлення та розвитку України» (в межах ініціативи United 24) до 2025 року сприятиме прискоренню цифрового розвитку та відновленню економічної стійкості країни в умовах воєнного конфлікту.

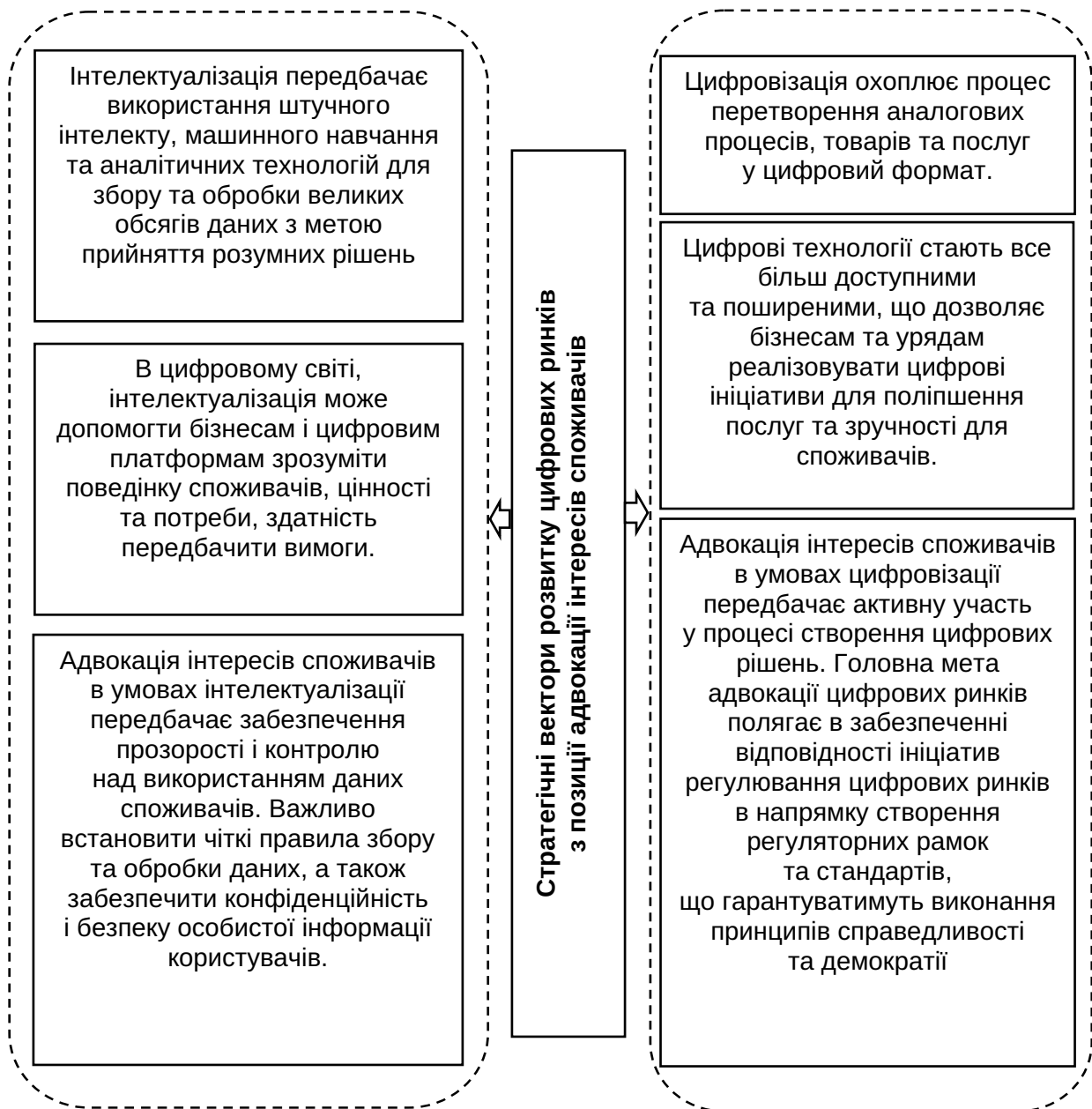

Рис. 6. Стратегічні вектори розвитку цифрових ринків з позиції адвокації інтересів споживачів в умовах інтелектуалізації та цифровізації

Джерело: розроблено автором

В проєкті «Ukraine Recovery Plan» робочою групою «Діджиталізація» був розроблений документ, в якому визначено перелік проєктів, цілей та обсягів фінансування з метою забезпечення ефективного впровадження цифрових технологій та інновацій у різних сферах життя країни (рис. 7). Цей план спрямований на створення сприятливих умов для розвитку цифрової інфраструктури, підтримки інноваційних стартапів, а також впровадження цифрових рішень в галузях економіки, освіти, охорони здоров'я, адміністративних послуг та інших сферах. Крім того, особливий акцент

зроблено на кібербезпеку та захист даних, забезпечуючи надійну та безпечну цифрову інфраструктуру для користувачів та бізнесу.

У підсумку, адвокація в умовах конкуренції є важливою ініціативою для забезпечення позитивних наслідків у конкурентному середовищі. З огляду на швидкі зміни та динамічність розвитку економічного середовища, особливо в умовах цифрових трансформацій, адвокація в умовах конкуренції набуває особливого значення для належного функціонування економіки в цілому та сприяння розвитку цифрових ринків.

Рис. 7. Найдорожчі проєкти цифрової відбудови України на 2022–2025 рр., млрд грн

Джерело: розроблено автором за даними [9]

Висновки. Розвиток цифрових ринків представляє собою невіддільний процес, який відкриває нові можливості для бізнесу та споживачів. Він перетворює спосіб функціонування компаній, взаємодії між людьми та спосіб споживання товарів і послуг, сприяючи створенню більш високої якості життя та інноваційного розвитку суспільства. Також розвиток цифрових ринків стимулює конкуренцію між компаніями, оскільки онлайн-середовище забезпечує більш простий доступ до ринку для нових учасників. Це змушує компанії підвищувати якість своїх товарів та послуг, шукати інноваційні рішення і пропонувати конкурентні ціни. Однак, розвиток цифрових ринків також вносить свої виклики, зокрема з питань кібербезпеки, захисту даних, приватності користувачів, недобросовісної конкуренції. Компанії повинні приділяти належну увагу цим питанням, щоб забезпечити довіру споживачів і захистити свою репутацію. Уряди, підприємства та інші зацікавлені

сторони повинні активно сприяти розвитку цифрових платформ, шляхом їх інтеграції в економіку та суспільство, а також через створення сприятливого середовища для їх розвитку. Посилення співпраці між державою, бізнесом та науково-технічними установами сприятиме збалансованому розвитку цифрових платформ і підтримці їхнього позитивного впливу на економіку країн світу. Важливо стимулювати інновації та розвивати ефективний механізм врегулювання проблемних ситуацій на цифрових платформах, що забезпечить справедливий та ефективний захист інтересів прав споживачів. Цифрова трансформація України у контексті сучасних конкурентних та безпекових викликів і її підходи до зближення з ЄС у сфері цифрового розвитку стали важливими факторами для підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку технологій та забезпечення стійкого розвитку в умовах динамічності економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення : монографія / [К. В. Єфремова, Д. І. Шматков, В. П. Кохан та ін.]; за ред. К. В. Єфремової. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.
2. Звіт Антимонопольного комітету України за 2022 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/87f/e95/64187fe957f1c745683055.pdf>
3. Ковтун В. Ю. Адвокатування конкуренції в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 42. С. 140–157.
4. Конкуренція на цифрових ринках. Досвід інституційного розвитку та бачення майбутнього. URL: <https://amcu.gov.ua/news/konkurenciya-na-cifrovih-rinkah-dosvid-institucijnogo-rozvitku-ta-bachennya-majbutnogo>
5. Кужда Т., Луциків І. Дослідження стану та перспектив цифрового розвитку в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 5–6 (78–79). С. 146–155.

6. Литовченко І. Л. Трансформація ринку в сучасних умовах переходу до цифрової економіки. *Економіка України*. 2020. № 1 (698). С. 36–47.
7. Масько А. М. Інститут державної влади в системі конкурентних відносин : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.01. Київ, 2020. 23 с.
8. Михальчишин Н. Л. Адвокатування конкуренції: сутність та особливості мотивації. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Випуск 68. С. 25–30.
9. План «Диджиталізація». На цифровий розвиток України до 2025 року хочуть витратити 69 млрд грн. URL: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhitalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifroviy-rozvitok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000>
10. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
11. Digital 2023. Global Overview Report. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>

REFERENCES:

1. Bazovi aspekty tsyfrovizatsii ta yikh pravove zabezpechennia [Basic aspects of digitization and their legal support]: monograph / [K. V. Efremova, D. I. Shmatkov, V. P. Kokhan, etc.]; under the editorship K. V. Efremova. Kharkiv: Research Institute of Law security innovator of development of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2021. 180 p.
2. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2022 rik [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2022]. Available at: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/87f/e95/64187fe957f1c745683055.pdf>
3. Kovtun, V. Iu. (2020) Advokatuвання konkurenttsii v Ukraini [Competition advocacy in Ukraine]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 42, 140–157.
4. Konkurentsiia na tsyfrovikh rynkakh. Dosvid instytutitsiinoho rozvytku ta bachennia maibutnoho [Competition in digital markets. Experience of institutional development and vision of the future]. Available at: <https://amcu.gov.ua/news/konkurenciya-na-cifrovih-rynkah-dosvid-institucijnogo-rozvytku-ta-bachennya-majbutnogo>
5. Kuzhda, T., & Lutsykyv, I. (2022) Doslidzhennia stanu ta perspektiv tsyfrovoho rozvytku v Ukraini [Study of the state and prospects of digital development in Ukraine]. *Galician Economic Bulletin*, 5–6 (78–79), 146–155.
6. Lytovchenko, I. L. (2020) Transformatsiia rynku v suchasnykh umovakh perekhodu do tsyfrovoi ekonomiky [Market transformation in modern conditions of the transition to the digital economy]. *Ukraine economy*, 1 (698), 36–47.
7. Masko, A. M. (2020) Instytut derzhavnoi vlady v systemi konkurentnykh vidnosyn [Institute of state power in the system of competitive relations]: autoref. thesis ... candidate economy sciences: spec. 08.00.01. Kyiv, 23 p.
8. Mykhalchyshyn, N. L. (2021) Advokatuвання konkurenttsii: sutnist ta osoblyvosti motyvatsii [Advocacy of competition: essence and features of motivation]. *Black Sea Economic Studies*, 68, 25–30.
9. Plan «Dydzhitalizatsiia». Na tsyfrovii rozvytok Ukrainy do 2025 roku khochut vytratyty 69 mlrd hrn. ["Digitalization" plan. They want to spend UAH 69 billion on the digital development of Ukraine by 2025]. Available at: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhitalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifroviy-rozvitok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000>
10. Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty [Digital economy: trends, risks and social determinants.]. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
11. Digital 2023. Global Overview Report. Available at: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>